

Kap 4 : Jean Bernadotte (III) (1792-1799) – Krig & politik.

*Där den största faran är
finns den största äran.*
Gambattista Marini (1569-1625)

Frankrike och grannländerna Storbritannien, Österrike, Preussen, Spanien, Ryssland & Sardinien utkämpade 1792-1815 sju separata krig. Liksom under 1:a världskriget var det svårt att tillfoga fienden ett avgörande nederlag. Jean var mycket aktiv. Det som låtit mest tala om sig är dock inte enskilda segrar utan hans snabba avancemang.

1791	[Frivilliga från Nationalgardet, ca 20 tusen man.]
1792	[Frivilliga från Nationalgardet, ca 80 tusen man.]
1793	[Begränsad värnplikt, ca 300 tusen man.]
1794	[Allmän värnplikt, ca 1.5 miljoner man.]
1792-03-26	Löjtnant.
1792-11-30	Regementsadjutant.
1793-07-18	Kompanichef (kapten; 100 man fotsoldater).
1794-02-08	Bataljonschef (major; 500 man fotsoldater).
1794-04-04	Halvbrigadchef (överste; 3000 man; tross & fotsoldater).
1794-06-29	Brigadgeneral.
1794-10-22	Divisionsgeneral (8.5-13.6 tusen man; tross, fotsoldater, husarer & artilleri).

Avancemanget var en konsekvens av personalförsörjningen. Frankrike hade 1789 ca 1000 generaler, men merparten var överåriga, inkompetenta eller opålitliga. De officerare som visade initiativ steg i graderna & ersatte dem. 1791 - juli 1793 ersattes inte mindre än 593 generaler. Även de nya generalerna satt löst. Andra halvåret 1793 giljotinerades fem av Jeans generaler för inkompetens. Jean klagade i början över att ingen lade märke till honom, därefter över att hans befordran skedde i så snabb takt att han riskerade giljotineras även han.

Frankrike förklarade Österrike krig den 20 april 1792, men striderna började inte förrän ett stycke in på 1793. De franska styrkorna var en blandning av volontärer (reguljära soldater som skrivit på för 2 år) & snabbutbildade värnpliktiga. Jeans uppgifter var utbildning, administration & inspektion. Sina första lagrar vann han som disciplinkarl. Elddopet var den 17 maj 1793 – en attack mot de österrikiska ställningarna vid Rülzheim:

Anländ till slagfältet, och innan man ännu haft tid att utbreda sig, emedan rörelsen ännu icke gifvits från têtén, hörde jag ett allmänt sorl från denna tète; genomträngande rop af »sauve qui peut!», allt är förloradt! läto höra sig; flyende ryttare utbredde ångest och fruktan bland truppen, artilleriet flydde och förvirringen tycktes fullständig, ty en rubbning, utgången från têtén, hade så hastigt utbredt sig, att plutonerna, blandade om hvarandra, dödade hvarandra ömsesidigt, under det att andra sökte rädda sig genom att fly. Vid detta sorgliga skådespel gripes jag af harm och förbittring, och då jag icke ser omkring mig någon anförare i stånd att återställa ordningen, skyndar jag till den redan i oordning stadda bataljonens midt; jag ropar, jag bannar, jag bönfäller, jag befäller; förvirringen är sådan, att man icke hör på mig. Tusen skott höras, och flera af dem

undgår jag endast genom att medelst värjspetsen svänga kanonerna rätt (redressant les canons). Jag flyger till bataljonens eftertrupp, som kommit i tåten; min häst blir kullkastad, jag släpper icke taget. »Soldater», ropar jag, »detta är samlingspunkten, tvungna att gifva vika för den häftiga rörelse, som dragit eder med sig mot eder vilja, skolen I icke gå längre; I skolen sätta eder till motvärn, jag är öfvertygad derom, edert värn äro edra bajonetter och edert mod; låt dem feigt fly, dessa män ovärdige friheten, men låtom oss, trogna på vår post, dö på densamma, om det så är, men med ropet: lefve republiken! lefve nationen! låtom oss sluta oss tillsammans, mina vänner, och gå mot dessa besoldade slafvar, låtom oss gå emot dem med vissheten att besegra dem, och vi skola svårligen blifva besegrade!» Tala, öfvertyga, handla, blifva åtlydd, allt detta var ett ögonblicks verk; soldaterna lyssna till mig, de upprepa förnyade gånger: »låtom oss gå emot fienden, anförda af regements-adjutanten!» Jag uppställer dem till strid, och jag hejdar dermed den förvirring, som kunnat sprida sig till sex bataljoner, hvilka stodo bakom oss. Jag återkallar artilleristerna till deras poster och befäller de vakter, jag utsätter, att skjuta på dem, som köra kanonvagnarna, i händelse de göra min af att fly.¹

De värnpliktiga hade inte bara lätt för att ta till benen, de ansåg det också under sin revolutionära värdighet att ta order. Det finns många skildringar av hur de lynchade misshagliga befäl. En av dessa skildringar inkluderar Jean:

The death of his intimate friend General Goguet [den 21 april 1794], afforded him another opportunity of displaying that superior strength of mind and character with which nature had endued him. Prior to the Revolution Goguet was a physician. A desire of making his fortune had led him to the army : abilities, considerable information, daring spirit, and exalted patriotism, brought him through the space of a year from the rank of common soldier to the eminent station of general of division. With all his talents, he was deficient in the experience necessary in the rank he held, in order successfully to command his troops. This defect proved fatal to him. In a rout, his soldiers, deaf to his voice, running away with the utmost precipitation, he lost his presence of mind to such a degree, as to endeavour to rally his soldiers by blows of the sabre : a soldier whom he had thus struck, fired straight upon him with his musket, and killed him upon the spot.

Bernadotte informed of the sad fate of his friend, in whose division he was employed, went the very same day to the regiment's camp in which the assassin served, and required that he should be arrested and punished in the most exemplary manner. Both officers and soldiers answered him, that the author of Goguet's death was not guilty, as he had only repelled force by force. The impunity attending such a circumstance might give rise to the most dangerous consequences to discipline : this powerful motive, and an anxious desire to avenge his friend, induced Bernadotte to persist in his demand : he requested the colonel to assemble the officers and subalterns; they in consequence met immediately. Bernadotte convinced them how reprehensible they would be in shielding the assassin of their general and their friend from the severity of the law, and proved to them, that the result of this culpable indulgence would expose them to a similar fate, should they act in conformity to a regulation which authorizes the striking of any one running away from the enemy. The murderer [enligt andra uppgifter hans kaptän] was arrested, condemned, and immediately shot.²

¹ Wrangel 1889: ss. 96-97. [Brev från Jean B Bernadotte till brodern Jean E, 1793-05-26.]

² Sarrazin 1813: vol. 5, s. 425.

Höjer kommenterar: ”Mer än fyrtio år senare berättade Touchard-Lafosse, Bernadottes biograf, att hans bestämda ingripande mot Goguets mördare skall hava framkallat en angivelse hos välfärdsutskottet, och att till följd därav folkrepresentanten Goupilleau och Bernadottes chef, general Ferrand, fingo order att häkta honom och sända honom till Paris, där hans öde knappast skulle kunna bli annat än ett. Denna order ingick omedelbart före striden den 7 floreal, och av praktiska skäl lämnades Bernadotte, visserligen under bevakning, på fri fot att föra sitt befäl. Han utmärkte sig då så, att vid dagens slut Goupilleau i stället för att låta gripa honom rekommenderade honom till befordran. Välfärdsutskottet utnämnde honom då på en gång till divisionsgeneral, men Bernadotte avböjde detta avancemang såsom olagligt. Denna anekdot är alldeles okänd för Bernadottes tidigare levnadstecknare, av vilka dock flere arbetat i hans tjänst, och intet spår av den synes stå att finna i den kolossala publikationen av välfärdsutskottets och dess agenters korrespondens. Den torde därför böra betraktas med klart misstroende.”³

Det som kom att kallas *Armée de Sambre-et-Meuse* bildades den 29 juni 1794 genom en sammanslagning av Nordarmén (där Jean ingick) & ytterligare två armékårer. Jean utnämndes vid tillfället till brigadgeneral & ett par månader senare till divisionsgeneral. Det är som sådan han avbildas på det sk ”Örebro-porträttet”. Efter Rehn-kampanjen 1794-96 splittrades *Armée de Sambre-et-Meuse*. Jeans division kommenderades till Italien, där striderna fortsatte fram till slutet av april 1797.

Alla stridsskildringar 1792-1815, i den mån de tillför någon kunskap om Jeans person & kompetens, har samlats till eget kapitel, där jag också gör ett försök att utvärdera honom som divisionsgeneral & *Général in chef*. (Se kapitel 11.) Här ska bara kommenteras den oerhörda brutalisering & känslomässiga avtrubning det innebar att år efter år utsätta sig för dödsfara. Jean var känd för sitt dödsförakt, både för det egna livet & för andras. Det har inte gått att hitta några direkta psykiatriska symptom, men han var upprepade gånger sjukskriven i diffusa diagnoser, kanske i en depression. Jag citerar ytterligare ett memoarutkast:

»År 1793 önskade Bernadotte en fri konstitution, och skulle för detta pris velat försvara monarkien. Han hade med grämlse erfarit uppträderna den 10 augusti 1792 [då Tuileriepalatset stormades och kungafamiljen fängslades].

»En dag befann han sig vid Nahe, stadd på furagering [anskaffning av foder], då en kurir ankom från Paris, adresserad till folkrepresentanten vid armén, Merlin de Thionville. Merlin bröt depeschen och yttrade helt högt till de närvarande: »Konungen har blifvit guillotinerad.» Bernadotte sade intet dervid, men föll ned öfver hästhalsen. Merlin frågade hastigt: »Hur är det med dig?» Bernadotte rätade åter upp sig, i det han yttrade: »Jag trodde mig vara en bättre republikan än jag nu finner». – Merlin replikerade: »Din känsla gör dig heder!» (Merlin hörde eljest till de mest prononcerade.)

»Bernadotte egnade sig med entusiasm åt landets försvar och kämpade för *friheten* äfven under det tyranni, som fått namn av skräckregeringen. Från avantgardstriderne vid de segrande arméerna såg han den ena parten makttegande efter den andra stiga upp och falla, likt bubblorna på en kokande yta. Han hade höggvarteret till regeringsmyndighet, som han värderade och lydde; men, utan att närmare delta i splitet uti landet, led han likväl af ryktet om de brott som blodade revolutionens sak.

³ Höjer 1939b: ss. 31-32.

Han kände inom sig deltagande och vördnad för konungafamiljens olyckor; ett deltagande som, om det varit anadt af hans omgivning, skulle utgjort ett brott under de bedröfliga tiderne.»⁴

*

Den 2-4 mars 1797 hade Jean & hans armé avancerat över Alperna in i Italien & han befann sig i Mantua, några mil utanför Milano, där han f f g mötte sin *Général en chef* & blivande släkting Napoleon Buonaparte. Några pålitliga uppgifter om mötet finns inte. Napoleon kommenterade Jeans ståtliga utseende. Jean tyckte att Napoleon gjorde sig bred i överkant: ”Jag såg en man på tjugosex-tjugosju år, som vill se ut, som om han vore femtio, och det bådär intet gott för republiken”. Napoleon såg till att Jean fick sin del av krigsbytet för vilket Jean till synes var mycket tacksam. Napoleon trodde sig på detta sätt ha köpt hans lojalitet – det var hans vanliga metod – men Jean förblev aldrig mutad. Långt senare skrev Jean ned sina minnen från mötet:

Det första intryck som Bonaparte gjorde på mig var mycket eget. Jag såg en liten figur, hållningen och sättet tvära (brusque). Han var klädd i en rock med stora fickor och med en skört som räckte till vaderna. Hans ansigte var synnerligen magert, hyen gulaktig. Håret slätt och *pudradt*. Uttryckssättet bestämdt och emellanåt avhuggande (tranchant). Hans sätt att vara syntes mycket förbehållsamt. Den ytterliga respekt som man visade honom, antydde för mig att jag i honom såg en annan person än sådana som dittills spelt en rôle i staten. Också voro förhållandene vid italienska armén annorlunda ställda än vid våra andra arméer. Chefen hade skenet af en suverän. Officerarna satte sig icke i hans närvaro, och höllo sig på vördnadsfullt afstånd. Hans fru, och systemen Pauline delade uttrycken af den vördnad som visades generalen en chef, som redan gaf förkänningar af diktatorsrölen. Han emottog på ett smickrande sätt sin nya vapenbroder; man kunde icke sätta i fråga hans öfverlägsenhet; den visade sig lika mycket genom hvad han sade som genom det besynnerliga intrycket af hans yttre personlighet. Så verkade han på alla som omgäfvade honom. Han tycktes omfatta mig med välvilja.⁵

Den mycket omtalade fiendskapen verkar ha grundats vid ett senare möte i oktober, där Napoleon försökte komma underfund med sin divisionsgenerals starka & svaga sidor genom att ganska obarmhärtigt grilla Jean om hans militära kunskaper.⁶ Eftersom Napoleon hade genomgått militärhögskolan i Paris var Jean definitivt i underläge, han både kände sig & framstod som en idiot, men kontrade med att hans enkla bakgrund gjorde honom till en sannare revolutionsgeneral än Napoleon som tillhörde adeln.

Efter den förödmjukelsen idkade Jean omfattande självstudier i militärhistoria, politik & allt möjligt annat. Hösten 1798, under tiden som han var förlagd till universitetsstaden Giessen, utnämndes han t o m till hedersdoktor för sina studier i historia, statistik och nationalekonomi. Jeans kunskaper blev med tiden omfattande om än ganska spretiga. Det roade honom att i alla sammanhang agera besserwisser. Han konverserade inte sina gäster. Han föreläste för dem.

* * *

⁴ Memoarutkast av Karl XIV Johan. I: Swederus 1877: ss. 475-476. [Ur Berndt von Schinkels samling.]

⁵ Memoarutkast av Karl XIV Johan. I: Swederus 1877: ss. 484-485. [Ur Berndt von Schinkels samling.]

⁶ Barton 1914: ss. 273-276.

Jeans framtidsplaner var diffusa. Jag citerar ur politikern Paul Barras memoarer. Denne har mycket att säga om Jean de två åren mellan den 18 fructidor 1797 & den 18 brumaire 1799. Inget han säger kan dock tolkas som att Jean den tiden eftersträvade, eller ens var kapabel, att spela en politisk roll:

Peace, coming after a war or six years, had left a large number of generals without commands; it was a most difficult thing for the Government to satisfy all these men, who had acquired habits of activity akin to perpetual motion, and who had conceived towards the close of the war a desire for wealth, for which glory could not compensate. As it is in human nature oftentimes to deceive one's self as to one's own desires, while seeking to deceive others, many of these military men, following upon all the hardships they had endured, believed themselves to be aspiring to a well-earned rest, and sought to play the role of Cincinnatus¹. Bernadotte, who could readily be classified in the category of both deceivers and deceived, talked of nothing else but rest; he dreamed that he would like to retire to some country-place – or rather, he publicly proclaimed that to be his dream. This is at least what he was wont to say to me with the outpouring of what he was in the habit of styling the innermost thought of his "bowels."

¹ Romersk konsul som efter att ha räddat Rom från en invasion påstås ha dragit sig tillbaka till sin bondgård, mätt på ära.

Omedelbart efter Fructidor-kuppen den 4 september (18 fructidor), där Barras tillhörde den segrande sidan, var Jean i Paris för att försäkra honom om sin lojalitet. Kuppen var slutet på en maktkamp inom direktoriet. Ett antal rojalister skickades att försmäkta i tropikerna, den torra giljotinen som den kom att kallas. Jean var orolig för att behöva dela deras öde.

[At our meeting Bernadotte remarked] that from the very time he had joined the Army of Italy with his division of the Army of Sambre-et-Meuse he had had cause to complain of Bonaparte's treatment of him; that he had, by way of a pastime, sought to stir a civil war in his army; that he had not found him, Bernadotte, who boasted of "being a Republican in his very bowels," Republican enough – he, Bernadotte, who prided himself on being a child of the Revolution, one of the born soldiers of liberty, of that liberty to which he owed his successive promotions on the field of battle. "And yet I must confess," he went on to say, "that I was a non-commissioned officer, and on very good terms with my colonel." "And with your colonel's wife, I remarked, with a smile. (She was a Mme. d'A —; she had become enamoured of her sergent, who had a smart appearance, and in particular a pair of well-shaped legs: he was nicknamed "Sergeant Belle-Jambe.") Bernadotte looked down with a modesty which nowise denied Mme. d' A — and went on to say: "I have never bowed and will never bow to any tyranny; I pride myself on being a determined Jacobin, in life and unto death." Bernadotte told me, in support of all these fine utterances, that he had not in the least absented himself or held aloof on the 18 Fructidor, as had been unjustly said of him; he was ready to serve the Directorate if a sign had been made to him : in which case, perhaps, the aristocrats, the counter-revolutionists, the Royalists – in a word, all the monsters who do not belong to the human species, would have had a harder time with him than with General Augereau. "By the living God!" exclaimed our Béarnais, in a loud voice (this was his usual form of Béarnais oath), "if I had but had in front of me all those vile slaves, those satellites of tyranny, this sword so familiar to the Austrians

⁷ Barras 1895: del 3, s. 170.

would have made the acquaintance of the aristocrats of my country! They shall become acquainted with it, by the living God!" he repeated, in a tone which would have been heard beyond the precincts of the Luxembourg Palace had we not been in the farthest closet of my department.⁸

Jeans biografiker har haft svårt för all denna beräknande bondslughet. Samtiden verkar dock ha tagit den med ro. Jean erbjöds poster motsvarande en militärguvernör: Pacificering av Marseille med omgivningar var ett förslag. Jean ville hellre ha ett utlandskommando – Ile de France, Réunion, Indien, Joniska öarna, Portugal, Louisiana – med honom själv som *Général en chef*. Det slutade med att han av "patriotiska skäl" accepterade posten som ambassadör i Wien. Jeans diplomatiska karriär hade samma bakgrund som hans avancemang till general. Diplomat var ett adelsyrke. Vid tiden för revolutionen besatte adeln 90 procent av de högre diplomatposterna. Bourgeoisien fick nöja sig med chargé d'affaire-poster & liknande:

By 1799 the "courtesans" had resigned or had been recalled or dismissed. Individuals from what Broglie called "the secondary ranks of the former diplomatic corps" who had been unable to obtain important posts under the old regime moved up the diplomatic ladder. Even they were suspect, often under scrutiny, and were dismissed or resigned. Incompetents (not that they were exclusive to the revolutionary governments), political cronies, ideologues, and increasingly because of their growing power, army officers held diplomatic positions. Periodically the revolutionaries purged the diplomatic corps using ideology as their criteria. They attacked not only the nobles, but also those who had worked under or sympathized with the old regime, and those who had allied with particular political factions. Political ideology rather than merit or experience became the prime consideration for diplomatic appointments.

...

In a candid conversation on 16 June 1798 Talleyrand complained about France's envoys. He was both dispirited and alarmed when he noted that France only had "fools" abroad. Pierre Louis Guinguené at Turin staged ridiculous scenes, Garat at Naples had become the laughing stock of Europe, P.-J.-Marie Sotin de la Coindière at Genoa made ill advised decisions as did Charles de Delacroix de Constant at The Hague. Talleyrand complained that the Directory only wanted to employ former members of the Convention - and he could have added that some of them were regicides. The result was that Europeans abhorred the French republic. As late as 1799 ideological considerations or the desire to appoint cronies or generals rather than talented or experienced diplomats still dominated nominations.⁹

*

Den 11 januari till den 15 april 1798 var Jean Frankrikes Wien-ambassadör, närmast en Urias-post eftersom länderna förberedde sig för ytterligare ett krig med varandra. Uppdraget var att markera republiken Frankrikes ledande roll. I den egenskapen var Jean högst ovälkommen, men odlade plikttroget sina diplomatiska kontakter. Det gick inte så bra. Även den övriga personalen var oerfaren, så han hade föga hjälp. Den 15 april fick Barras ett brev där Jean bad om att få bli avlöst:

⁸ Barras 1895: del 3, ss. 171-172.

⁹ Frey & Frey 2004.

I have put my character to the test citizen director, and I am convinced that I am not suited to a diplomatic career; my organization will not suffer my remaining any longer among men whom I hate.¹⁰

Brevet var tillkommet morgonen den 13 april. Eftermiddagen samma dag inträffade följande: Wien förberedde sig för att fira årsdagen av att frivilligt ha tagit till vapen mot fransmännen när Jean lät hänga ut en trikolor från ambassaden. Detta bemöttes med stenkastning. Jean försökte sin vana trogen att harangera folkmassan, cirka 300 personer, som han med hög röst, läs vrål, och på obegriplig franska hotade döda med om de inte skingrade sig. I stället tog sig folkmassan in på ambassaden, rev ned trikoloren och vandaliserade inredningen under tiden som ambassadpersonalen barrikaderade sig i övervåningen. Jean tog händelsen som en förevändning att återvända till Frankrike, men beordrades stanna i Ranstadt under tiden som affären klarades upp.

Den 24 april infann sig Napoleon i sällskap med utrikesministern Talleyrand för att informera direktoriet om detaljerna i upploppet & Jeans roll i att provocera fram det. Direktoriet ställde sig undrande över hur han kunde vara så välinformerad, men lät det bero. Napoleon hade fram till nu motarbetat Jean i det tysta, genom att blockera hans karriär. Detta var första gången som han kritiserade Jean offentligt. Kritiken tycks huvudsakligen ha handlat om Jeans dåliga omdöme, att han inte lyssnat till Napoleons varningsord om folkstämningen & att Jean genom att lämna Wien de facto deserterat sin post.

I sina memoarer ansåg Napoleon utnämningen varit ett misstag, militärer passade inte som diplomater.¹¹ Det har efteråt funnits misstankar om att Napoleon genom sina intriger fick Jean utsedd till en post för vilken han inte var lämpad, men det har inte gått att bekräfta. Incidenten blev mycket omskriven & har efteråt penetrerats i detalj.¹² Slutsatsen var att Jean ville försvara Frankrikes ära, vilket var svårt att kritisera. Eftersom Jeans effektiva ämbetsstid inte var längre än två månader hann han inte uträtta så mycket, men det finns en del anekdoter.

Den 22 maj var Jean tillbaka i Paris där han mötte sin blivande hustru Desirée Clary på en mottagning. Det skall ha varit kärlek vid första ögonkast åtminstone från hans sida. 14 dagar senare friade han genom en gemensam bekant & den 17 augusti gifte de sig. Ingen i Jeans familj närvarade vid bröllopet vilket brukar tolkas som att det förelåg en konflikt. Jean var alltid förtegen om saken.

Utslagsgivande för Desirée skall ha varit att Jean var ”en karl att bjuda spetsen åt Napoleon”. Äktenskapskontraktet var generöst: Det hon tog med sig i boet fick hon fortsatt förvalta under eget ansvar. Jeans motiv är mera svårutredda, men Desirée var ett fördelaktigt parti. I ett memoarutkast långt senare skrev Jean ”att han icke kunnat göra ett lyckligare val, så väl för hennes hufvud som hjerta. Hon var liten och fint danad, utmärkt behaglig utan att vara hvad man kallar skön”.¹³ Enligt utrikesminister Armand Richelieu var hon också hans ”familjespion”.¹⁴

Under sommaren 1798 inträffade att Jeans f d chef markis d'Ambert häktades för att några år tidigare ha besökt England och därför hade hamnat på en lista som emigrant & desertör. Han

¹⁰ Barras 1895: del 3, s. 240.

¹¹ Bonaparte red. 1823: del 1, ss. 219-232.

¹² Masson 1882: ss. 147-250; Barras 1895: del 3, ss. 239-250; Dry 1906: vol 2, ss. 333-468; Höjer 1939b: ss. 127-165.

¹³ Memoarutkast av Karl XIV Johan. I: Swederus 1877: s. 494. [Ur Berndt von Schinkels samling.]

¹⁴ Barras 1895: del 2, s. 406 ff. Citerad I: Girod de l'Ain 1960: ss. 198-199.

greps i slutet av juni, ställdes inför krigsrätt & dömdes till arkebusering. d'Ambert återopade sin vänskap med Jean, som utan framgång försökte få straffet hävt. d'Ambert avrättades den 2 juli.¹⁵ Det finns en alternativ version att Jean blev utlovad att om d'Ambert återvände till England skulle ingen hindra honom. Jean besökte honom i fängelset med det erbjudandet. d'Ambert tackade så mycket men sade att han inte stod ut i England utan föredrog att dö på fransk jord.

*

I början av 1799 försökte Jean bli invald som delegat för Pau-distriktet i de 500:s råd, men misslyckades. I stället fick han den 2 juli till den 14 september, pröva på ytterligare en Urias-post, denna gång som krigsminister. Föregångaren de Mureau hade efter fyra månader ansökt om att bli entledigad. Tillsättningen av Jean hade föregåtts av omfattande diskussioner, om vilken kompetens som ersättaren borde ha:

Sieyès thinks that a Minister of war need not be a soldier; it is sufficient that he should be an administrator. I reply to Sieyès that if he had seen military matters at as short range as I have he would know that it is impossible to be a good general without being a good administrator; for the first thing to do before setting an army in motion and directing it to towards the point where it is to win a victory is to provide for its existence. To provide for its existence means to feed, clothe, and arm it. All this is within the province of the general as well as of the administrator; or, rather, if the general is not an administrator in this respect, he is nothing. I believe, contrary to the opinion of Sieyès, who fears to see at the head of the Ministry of War a general of ability, that we should choose a man who has won the confidence of the army – one whose resolute character will carry weight. Just at present all is in a state of dislocation: some of our generals have been deprived of their commands, and are on the point of being brought to trial; the soldiers are worn out with fatigue, and ask to return to their homes, to drag them from which nothing less than a powerful voice is needed; a man held in high estimation by his character and deeds is required. I ask my colleagues if they are not of my opinion. All share it, even Sieyès, who makes me a sign of adhesion most flattering for the principle, but implying also that one should beware of putting it into application. I propose Bernadotte for Minister of War. Gohier and Moulins second my motion. Sieyès, who, I had imagined, was on my side just now, opposes it. He says that Bernadotte is a hot-headed man, a Gascon if ever there was one, a man who did not make up his mind to become a patriot until twenty-four hours ago; that this is no guarantee for his future conduct; that a republic needs the truth, that Bernadotte is in no wise inclined to submit to this law, that he belongs to the land of Henri IV., and is a liar like the good king. Sieyès was going to pursue his argument, with the indorsement of his colleague Roger-Ducos, who supports him through thick and thin, and would have supported him had he even said the exact contrary. At the close of his speech Sieyès proposed the intendant commissary of War Alexandre.

I resume speaking in order to say that Bernadotte is indispensably the man we need at the present time; just now we have not only to preserve the public spirit of France, but we have to give it an impulse, and to revive it in all branches of the war of the administration. I add that Bernadotte, brought up in the art of war, is acquainted with the whole of its hierarchy, from the lowest to the highest rank; that he has been an honest and enlightened administrator in his sphere; that he has the genius of

¹⁵ Höjer 1939: s. 166.

organization; that he is capable of strong and extensive combinations; that, appointed by us five months ago Commander-in-chief of the Army of Italy, previous to the appointment of Schérer, he declined the post, giving admirable reasons for his refusal – reasons full of wisdom and enlightenment, which have been unfortunately and cruelly justified by all the disasters in Italy.¹⁶

Sieyès negativa inställning till Jean blir något begripligare när Barras refererar en diskussion om hans roll den 18 Fructidor två år tidigare. Efter en genomgång med Jean om det militära läget i Holland hade Barras låtit undslippa sig att Jean kanske var skickligare som militär än som politiker:

We were all struck with admiration at the fecundity of views and means of Bernadotte and the lucidity of his explanation on a subject [military strategy] which he succeeded in making plain even to Sieyès and Roger-Ducos, of whom no profound knowledge of the geography and topography of war could be expected. ... While I saw Bernadotte behave so splendidly in military matters, and reveal so great a capacity, I asked myself whether this was the same man I had seen hesitating in so strange and almost childish a fashion, not to put it more strongly, in matters political – the man who, at the time of the 18th Fructidor, and even at the 30th Prairial, a milk-and-water revolution, if it can even be called a revolution, showed himself so timid and uncertain,

...

[I thus spoke to a colleague.] It was greatly to be desired that Bernadotte, “so strong in military knowledge, might perhaps be a little stronger in politics.” Sieyès heard me, treasured up the words that had escaped my lips, and gave their meaning a far greater extension than I had intended. “Yes, indeed,” had remarked Sieyès, “it is greatly to be desired; for though I have listened with genuine satisfaction to his military exposition, I am far from according the same adhesion to all his political pretensions. Bernadotte himself does not know exactly what they are; he has hesitated a long while before becoming a patriot, at a time when it was not permissible for any one not to be one, since reason dictated that course. Now that it is allowable to think twice about patriotism – and especially Jacobinism, which seeks to palm it self off as patriotism – here is Bernadotte trying to be more of a Jacobin than all of us together. This shows a lack, first, of taste, and, next, of common-sense. The Jacobins were all very well when it was necessary to disorganize and overthrow. Now it is a question of reorganizing and reconstructing. Bernadotte appears not to understand this, and to look upon us as Chouans. He bawls of Fatherland and liberty at the top of his voice; he would fain scream like an eagle, while at the best whistles like a blackbird – which he indeed resembles, for he is at heart to good to be a decided bird of prey. I am willing that he should direct and make war; but as regards politics and revolution proper, he is a child, and a dangerous child.¹⁷

Eftersom Jeans tid som krigsminister även den bara varade drygt 2 månader är det svårt att förvänta sig några storverk. Enligt Barras gjorde han dock bra ifrån sig:

No sooner had Bernadotte been appointed a Minister, and uttered his first vows of Republicanism, than he immediately became an object of terror to the Royalists; they nicknamed him “the man of Vienna with the little flag”; they remarked that he was “going to plant little flags everywhere”; but rising superior to all these bawlings of the

¹⁶ Barras 1895: del 3, ss. 450-451.

¹⁷ Barras 1895: del 3, ss. 547-550.

aristocracy, Bernadotte, really in his place at the ministry of War, surrounded by a good staff and filled with the noble sentiment of the mission he had to fulfil, was not long in justifying the expectations the patriots felt the need of placing in him, as well as the reasons which had moved me to demand his appointment. In a first proclamation replete with sentiment he had declared that he "would not rest until he had obtained food, clothes, and arms for his old comrades".¹⁸

Jeans otaktiska uppträdande spelade Sieyès i händerna. Jean försökte styra en medelväg mellan rojalister, jakobiner & bonapartister vilket oroade samtliga, eftersom de inte visste var de hade honom. En av hans första åtgärder var dessutom att förbättra den ekonomiska uppföljningen för att den vägen minska korruptionen vilket förefaller som ett säkert sätt att dra på sig ytterligare fiender. Även hans personalpolitik orsakade konflikter. Han behandlade sitt departement som vore det ett militärt kommando. Han själv infann sig fyra eller fem på morgonen och arbetade 15-16 timmar. Tjänstemännen beordrades arbeta från sju på morgonen till tio på kvällen och fick varje dag lyssna till Jeans eldiga proklamationer. Jag citerar Barras sammanfattning:

Called to the Ministry under the most critical circumstances, after the disaster and death of Joubert at Novi (15 August, 1799-28th Thermidor, Year VII.), Bernadotte gives proof of activity and resoluteness against both the Royalist uprisings at home and the coalition. It is he therefore who has paved the way, by his good administration, for the two great triumphs – of Brune in Holland, at Bergen (19th September, 1799), and of Masséna in Switzerland, at Zurich [25th & 26th September, 1799]. Bernadotte, a prey to the hostility of Sieyès, who covets the portfolio of War for his protégé, Marsecote, is none the less driven from office.¹⁹

Jeans egen redogörelse koncentrerar sig på hans insatser för arméns underhåll & personalförsörjning, vilket förefaller mera rimligt.²⁰

För skams skull kunde Sieyès inte motivera avskedet offentligt, utan Jean mottog morgonen den 14 september ett brev om att hans avskedsansökan hade accepterats, tydligen ett muntligt hot från några dagar tidigare, att om han inte fick sin vilja fram i en fråga var det omöjligt för honom att fortsätta. Jean förnekade i ett offentligt svarsbrev dagen därpå att någon avskedsansökan skickats in, accepterade dock utan protester sitt avsked, men bad om en pension eftersom han efter 20 års tjänstgöring i armén var för gammal för krigstjänst, vilken beviljades. Krigsministeriets tjänstemän förefaller att ha varit tacksamma när han försvann och verksamheten kunde återgå till den gamla lunken.

Det har antagits att Sieyès avsikter varit att inför Napoleons maktövertagande den 18 brumaire, eliminera Jean som maktfaktor. Höjer har dragit fram en mängd detaljer som kan tolkas som att Jean krigsministertiden försökte bygga sig en politisk ställning som samlande kraft. Samtidigt som han förde diskussioner med direktoriets rojalister tog han emot delegater från Jakobinklubben Société du Manège. Vid statskuppen den 18 brumaire vägrade han dock åter att välja sida.

*

¹⁸ Barras 1895: del 3, ss. 461-462.

¹⁹ Barras 1895: del 3, preface, s. xxvi.

²⁰ Bernadotte 1824.

Förspelet till den 18 brumaire har analyserats i detalj. Forsell (1929) kommer fram till att de flesta författare utgår ifrån Sir Walter Scotts historik som innehåller ett appendix²¹ om just 18 Brumaire. Detta appendix har dock visat sig vara författat av Jean själv. Brumaire-kuppen var enligt Scott (d v s Jean) inte så mycket ett maktövertagande som ett sätt för Napoleon att rädda sig från konsekvenserna av det Egyptiska fiaskot där han, liksom senare i Ryssland, lämnat hela armén bakom sig att gå under. Jeans inställning skulle vid tillfället varit att han av familjeskäl ”givit sitt ord på att ej som enskild medborgare uppträda mot Napoleon, men att han skulle så göra, om han därtill uppmanades av en offentlig person.” Försiktigt i överkant kan tyckas, men eftervärlden har tenderat överskatta Jeans politiska ambitioner. Han var ingen Napoleon, även om han liksom denne trodde på sitt öde.

²¹ Scott 1827b; Touchard-Lafosse 1838; Schinkel 1852.